

VÉGALLOMÁS

NÉMETH ISTVÁN

Tisztelt Doktor Úr! Múltlekkori leveleket (kelt 1980. február 6-án) tekintse úgy, mintha meg sem írtam volna. Igaz, válasz mind a mai napig nem érkezett rá, és ez, bevallom, fáj egy kicsit. Ha sor kerülne egy újabb végrendelet lefektetésére, azt már merőben új alapokra helyezzük.

Kérem, ne mosolyogjon! Igenis, módomban állt végrendelezni. Sőt, újrvégrendelezni! Igaz ugyan, hogy a lányom — szívesebben írnám azt, hogy sírom megásója — mindenemből kiforgatott, körmönfont, ördögi módon teljesen kifosztott, földönfutóvá tett, végül bedugott ide a „szegényházba”, ahol azóta senyvedek, de az is igaz, hogy én se a házamról, sem arról, a vagyont érő palicsi telkéről le nem mondtam, különösen nem a lányom javára, noha egyszer már kis híján megintogtam.

De most vallja be őszintén, tisztelt Doktor Úr: ugye, hogy a lányom keze volt abban is, amit Maga tavaly ősszel csak úgy ötletszerűen fölvetett? Mert ravasz ember Maga, ne is tagadja. Sújja meg, mennyit vágott volna zsebre érte, ha sikerül engem, a vén hülyét, rászednie? No, de ne legyen brutális. És ne orroljon meg rám holmiféle beteges gyanúsítgatásért. Nagyon jól tudja, hogy teljesen Magára vagyok utalva, sőt ki vagyok Magának szolgáltatója. Én már csak magában bízhatok. Kérem, ne éljen vissza mélységes bizalmammal. Könyörgöm.

Hogy megértsük egymást: azt a gyalázatos szöveget, amit a Doktor Úr fogalmazott meg, de amit, tudom már, a lányom súgott a Doktor Úr fülébe, semmisnek tekintem. A lányom nem attól félt, hogy nem végrendelezem; tudta ő, de ha nem tudta volna, akadt volna kitérő szakember, aki fölvilágosítja, miszerint: ha úgy halnék meg, hogy nem végrendelezem, minden ingóságom és ingatlanom automaticce egyetlen jogos utódomra, a lányomra marad. Sőt a lányom többet tudott ennél — vagy épp Maga súgta meg nekí, maga gézengúz! —; tudta, hogy esetleg másként is végrendelezhet az a gonosz öregasszony. Úgy, hogy ki semmizze egyetlen jogos utódját. Hogy nem a saját ides lányára, hanem valaki másra hagyja a vagyontkáját, ez esetben pedig beüt a krach. Ettől félt az én drágalátos csemetém. Most már elárulhatom magának: okkal!

Ez itt, ahol a lányom „elhelyezett”, nem egy fényes szanatórium, hi-

szen tudja, látta már nemegyszer. Még az első háború előtt építették, és szegényház volt a neve. Legjobban azok irítottak tőle, akik érdekében fölépítették: a koldusbotra jutott öregek. Az utolsó cseléd számára is szegény volt itt, a szegényházban befejezni az életet. Ezt az otthon jelenlegi igazgatónőjétől tudjuk. Nyilván azért emlegeti ezt a derék igazgatónő, mert meggyőződése szerint most dicsőség ezek között a falak között befejezni az életet. Hát nem mondom. Gusztus dolga.

Tényvaló viszont, hogy élni itt is lehet. És hogy a viszonyok e falak között is megváltoztak, nem szegényház többé, csak annak csúfujálka. Különös emberi sorsok találkozáshelye, afféle végállomás. Innen már csak-ugyan nem vezet út sehova, csak a temetőbe.

De azért itt is szövődnek tartós és tartalmas emberi kapcsolatok, és nem mindenki agyalágyult, akit ide bedugnak. Hiszen Maga is járt már itt néhányszor, láthatta, hogyan élünk. Apropó: eszébe jutott-e olykor, ittjártakor, kedves Doktor Úr, vagy csak egyszer is, egyetlenegyszer, egy pillanatra, átvillant-e az agyám a gondolat, hogy egyszer, ha megéri a „gondtalan” öregkort, szerettei esetleg Magát is itt fogják „elhelyezni”? Nekem ez kint soha meg nem fordult volna a fejemben. A sors útjai azonban, szokták mondani, kifürkészhetetlenek.

Hol is hagytam abba, és jaj, mit is alkartam mondani?!

Tudom, Maga engemet egy kelekótya, zűrzavaros fejű öregasszonynak tart, ezenfelül egy monstrumnak, aki, íme, megtagadja méhének áldott gyümölcsét, egyszülött édes lányát.

Sokszor bizony magam is azt hiszem magamról. Hogy egy szörnyeteg vagyok. Mennyit túrtam és nélkülöztem az életben, csak azért, hogy a lányom előbbre jusson, és most íme, mintha minden a visszájára fordult volna bennem. Én, aki egész életemet a férjemért és egyetlen gyermeke mért áldoztam föl, akinek egyetlen vezeklés volt az élete — akkor nem éreztem az életemet sem áldozatnak, sem vezeklésnek —, most bosszút forralok magamban mindezért.

Valóban így volna? Doktor Úr a megmondhatója. Magának még azt is meggyóntam, amit a gyóntató pap előtt elhallgattam volna. Van-e hát nálam kiszolgáltatottabb és szerencsétlenebb a világon?

Pedig most az egyszer nem is azért ragadtam tollat, hogy elsírjam a bánatomat, hogy kiöntsem a keserűségemet; éppen ellenkezőleg: azért írok, hogy örömet jelentsek. (Igaz, nem tudnám megmondani, Doktor Úrnak mennyire telik öröme abban, amit közölni fogok. Régóta sejtem én, hogy Maga egy nagy ravasz róka. Hogy kettős szerepet játszik. Néha szinte látom, hogyan dörzsölik azzal a drágalátos lányommal a tenyerüket nagy elégedettségükben. Kihúzni belőlem mindent, amit csak lehet, és aztán majd osztózkodunk! Ugye, undok vagyok? Látja, Doktor Úr: mindezek ellenére, ilyen beteges gyanúsítgatások ellenére is bízom Magában. Volt már ilyen kliense gazdag praxisa alatt? Ugye, hogy

nem! Ha most itt ülne mellettem, egy puszit lehelnék arra a szép, tarjas orcájára.

De kezdjük előlről, még ha unja is a mesét, amin egy csöppet sem csodálkozok, hiszen kívülről tudja már az egészet. Azt azonban le kell szögeznem újra: a lányomat, mielőtt bedugott volna ide a szegényházba, az anyai szív ragaszkodásával szerettem, a férjem halála után ő volt nekem a mindenem. Nem tagadom, ugyanez az anyai szív nagyon összeszorult, amikor a lányom fölvetette előttem az otthonba való bevonulás gondolatát. Igaz, ő ezt a keserű pirulát úgy próbálta beadni nekem, hogy ne érezzem a keserű ízét. Az unokák felnőttek, a kis Klári férjhez ment, Tamáska megnősült, az albérletre odafizethetnék egész keresztüket, ésatöbbi, tudja már. A mese vége az lett, hogy az unokák beköltöztek abba a szép sarokházamba, én pedig ide, ebbe a kegyintézetbe. Persze, *ideiglenesen*. Mert az unokáim is csak *ideiglenesen* rendezkedtek be a házamban. Addig, amíg nem kapnak megfelelő lakást. A lányomnak a szegényházban való eltartásom nem kerül egy fityingjébe se, hiszen megboldogult férjem után „csinos” nyugdíjat élvezek. (Ha tudná szegény megboldogult, hogy egész életében ezért gürcölt, megfordulna a sírjában.)

A Maga megjelenéséig, tisztelt Doktor Úr, én itt bent nem csináltam semmit, legföljebb magamban, csendesen sírdogáltam. De egy szép napon Maga meglátogatott mint családunk régi barátja. Mondhatom, ez rendkívül jólesett. Talán a harmadik látogatásakor vetette föl, csak úgy, mellékesen: ne csináljunk egy végrendeletet? Ne értsen félre, Margitka, Maga száz évig fog élni, mégsem ártana azonban, ha... Föllösleges, válaszoltam, mert abban a pillanatban, ahogy én lehunyom a szememet, automaticæ minden a lányomra száll. Igaz? Megsúghatom Magának, Margitka, hogy a Maga lánya máris úgy viselkedik, mintha Magácska lehunyta volna a szemét: rátette otthon a kezét mindenre.

A szép nagy sarokházamat az unokák ekikor már csakugyan végérvényesen megszállták, maguk között kettéosztották és átalakították. Az én két szép, drága unokám; akik még kicsik voltak, jobban ragaszkodtak a nagypajukhoz és a nagyanyjukhoz, mint az édes szüleikhez; akiket én neveltem föl, akik tőlünk jártak iskolába, mert a lányom meg a férje örökléké foglaltak voltak, arra se maradt idejük, hogy a saját kölykeikkel néha szót váltsanak. Minek az ilyeneknek gyerek? — tettem föl sokszor magamban a kérdést. (Persze, most, amint hallom, állandóan a gyerekek seggét nyalnák, most, amikor már a gyerekek tojnak a fejükre.) Elég az hozzá, hogy a kis Klárit meg Tamáskát jobban szeretttük, mint az anyjukat, amikor ilyen kicsi volt még, mint ezek. Azt mondják, az anyák, nagyanyák önzetlenül szeretik az övéiket. Én nem merném ezt ilyen határozottan állítani. Bizony, szeretjük a gyerekeinket, de csak egy bizonyos határig. Amióta én itt vagyok, — lassan három és fél éve lesz —, se a kis Klári, se a Tamáska nem érezte szükségét, hogy meg-

látogassanak. Ha megkérdeznék tőlük, mért feledkeztek meg ennyire a Nagymamiról, azt válaszolnák: dehogyis feledkeztünk meg róla, csupán a házalakítással vagyunk borzasztóan elfoglalva...

Bizony, mélyen tisztelt Doktor Úr! A lányom rendszeresen meglátogat, az első évben még minden héten eljött, a másodikban minden hónapban, most már csak úgy félévenként. Az a kegyetlen igazság, hogy akit ide egyszer bedugnak, arról a hozzátartozók végül teljesen leveszik a kezüket.

Elmondhatom Magának, Doktor Úr, hogy az utóbbi időben egyre gyakrabban fohászlok az én Istenemhez. Mert egyre jobban félek. Nem a közeli, megváltó haláltól, csupán attól, nehogy agyalágyulttá váljak, mint egyik szerencsétlen társunk, akit mi egymás közt egyszerűen csak Lele Gyurinak titulálunk.

Ennek a szegény Lele Gyurinak a fia egy nagymenő. Én nem tudom, hogy milyen nagy, itt így emlegetik, sőt maga Gyuri bácsi is így titulálja a saját fiát. Nekem egyébként az ilyenekről megvan a különbejáratú véleményem. A vejem is nagymenő, nekem megtiltotta, hogy az unokáimat elvezessem a templomba, és amikor megkérdeztem tőle, mi ebben a rossz, azt válaszolta, lehet, hogy nincs abban semmi rossz, de ha meglátja valaki, hogy a gyerekeimet a nagymamájuk kézen fogva vezetgeti a litániára, akkorie rem derékba törhet. Hát akkor a világért se! Dehogyis akarom én a te karrieredet derékba törni. De mit ad Isten, a vejem, alighogy derékba „akartam” törni a karrierjét, egy súlyos veseműtéten esett át Szegeden. A kórházból legelső útja a Fogadalmi templomba vezetett, hogy lerója háláját a Jóistennek. Ezt a lányomtól tudom, akivel akkor még bizalmas egyetértésben éltünk. No lám, gondoltam, azért mégse olyan fekete az ördög, mint amilyenre festik! A vejemet újra a szívembe fogadtam. Csak jóval később láttam be: amit a vejem csinál, nem más, mint farizeusság.

Nem tudhatom, persze, a Lele Gyuri fia ilyen ember-e. A nagyok valószínűleg másmilyenek, mint a kicsik. A Lele Gyuri fia pedig nagymenő ember! Nem is tudom én, hogy hol micsoda. Valami vezérigazgató-féle. Minden hó első vasárnapján látogatja meg az apját, leginkább jön vele a felesége is, aki valóban kifogástalan úriasszony, mindig mosolyog, mindig nagyon kedves és mindig egy piros szalaggal átkötött kis csomagot hoz az apósának. Bolti édesség, nápolyi szelet. Nem ez az érdekes, hanem amikor befejeződik a látogatás, az öreg mindenkihez odamegy, mindenkinek eldicsekszik, hogy ez volt az ő fia. És hogy az ő fia nagyságán annyira meghatódik, hogy sírva fakad. Hiába mace-rálják, pirongatják az öreget, nem veszi magát észre. Nem is veheti; teljesen agyalágyult már. Csak ettől óvjon meg engem a Teremtő. Hogy ennyire elveszítsem ítélőképességem, mint ez a Lele Gyuri, szegény. Hogy ne lássak a „szeretettől”.

Most erősnek érzem magam és azt mondhatom: az én szívemben a lá-

nyom részére nincs többé hely! Ezt mondom most, mert erősnek érzem magam. De mit rejteget a jövő, mit hozhat a holnap? Ez alatt a három és fél év alatt, amióta a lányom jóvoltából itt szenvedek, annyi mindent láttam, hogy künn, ha három életem lett volna, amikor se ismerhettem volna meg ennyire az embereket és önmagam. Nagyon óvatosnak kellene hát lennem, amikor azt mondom, hogy a szívem végérvényesen bezárult a lányom előtt.

Drága Doktor Úr, csak a Maga józan ítéletére, önzetlen segítségére támaszkodhatok.

A szép sarokházamban az unokák tehát véglegesen fészket raktak maguknak, s csak a lányom leírásából tudom, hogy nagyon szépen berendezkedtek. Örülöm kellene ennek, ha nem úgy jutottak volna a házhoz, hogy az édesanyjuk engem az útjukból félretolt. És talán még így is megbocsátok mindenért, ha azt mondták volna egyszer is, Nagymami, gyere haza; gyere haza, elmegyünk érted, hazahozunk és nézd meg, mit csináltunk abból a „patkányfészekből”. De nem hívnak. Nem hívnak, mert rossz a lelkiismeretük. A kis Klárinak már kisbabája van, de nem látam még, csak a fényképét küldték el. Huszonnyolc kilométernyi távolság választ el a dédunokámtól, néha azonban úgy érzem, hogy vastag, magas, áttörhetetlen börtönfalak választanak el bennünket egymástól. Mint ahogy valójában azok is.

Tudja, hogy jártam azzal a palicsi telkessel is. Megpendíti egyszer a lányom, hogy kedvük lenne építeni rá egy kis kulipintyót. Hát csak építsetek, mondtam. Építenének is, de hát szeretnének biztosra menni. „Nehogy később édesanyám mást gondoljon.”

Én nem gondolok „mást”, nekem, lányom, rajtatok kívül nincs senkim, ha én egyszer lehunyom a szemem, minden a tiétek lesz. „Nem várja azt senki, hogy maga lehunyja a szemét, erről ne is beszéljünk, de néha maga azért olyan különös, édesanyám. Mert ha már úgyszólván nekünk szánt mindent, nem értjük, mért nem lehetne ezt megerősíteni egy darab papírral, amit nem is muszáj föltétlenül végrendeletnek nevezni. Érti? Azok a gyerekek is, rögtön jobban éreznék magukat a sajátjukéban.”

Ők, az unokák máris teljesen a sajátjukénak érzik azt, amiért annyit se fáradtak, hogy elkérték volna tőlem. Hát itt vagyunk.

A lányomnak kereken megmondtam: a palicsi telekre építhettek, amit akartok, de egyelőre nem végrendelezem. Legközelebb azzal jött, hogy jó, ne végrendelegessünk, „ha már magának ez a rögeszméje”, különben a palicsi vikendház építése szépen halad, talán sikerülne is befejezni őszig, de kimerítették minden kölcsönigénylési lehetőségüket. „Hacsak édesanyám nyugdíjára nem vehetnének föl némi bankkölcsönt.”

Doktor Úr tudja már a többit. Én a Doktor Úrtól tudom, hogy nemcsak a lányom és vejem, de az unokáim is nyakig eladósodtak. Kölcsönt kölcsönre vesznek, nem is tudják már, hol a határ. Mert ma ezt mindenki így csinálja! Nem igaz, hogy mindenki. És már az én koromban

is adtak kölcsönöket, és noha szűkösen éltünk mindig, a férjem soha senkitől föl nem vett volna kölcsönt. Nem tudott volna nyugodtan aludni.

Tudja, nagyon jól tudja, drága Doktor Úr, hogy ott álltam a tönk szélén, ott álltam, hogy mindenemből kiforgatnak, mindenemtől megfosztanak, mégis belementem, hogy csináljuk meg azt a rohadt végrendeletet, mert már nem bírtam nézni, *hogyan hagy el, hogyan árul el teljesen a saját édes gyermekeim.* És azután következett mindennek a betetőzése. Hogy a lányom még a nyugdíjamat is ki akarta húzni a lábam alól. Hogy kölcsönt akart fölvenni a nyugdíjam terhére, hogy befejezhessék a víkendházukat a rájuk hagyott palicsi telkemen. Elkör azután, mint tudja, végképp betelt a pohár.

De akkor már megjelent az életemben egy bizonyos úr, aki ha azokban a napokban nincs mellettem, talán a legszörnyűbb lépésre számom el magam. Illetve hát el is szántam erre magam, de Barna úr, mint egy mentőangyal, a vállamra tette óvó kezét. És ezzel elárultam Doktor Úrnak a legbensőbb titkomat. Ha kusza levelemből itt-ott esetleg az öröm hangja is kicseng, ezért Barna úrnak lehetek hálás. Neki, aki — hogy adjam elő mélyen tisztelt Doktor Úrnak — ellopta a szívemet. (Ha meglátogat, be fogom mutatni Doktor Úrnak. Meg fogja látni, milyen kedves, udvarias, tapintatos, művelt, fess ember! Itt benn ismerkedtünk meg. Nem akarom nagydobra verni, de a dolog úgy áll, hogy meg fogja kérni a kezemet. És abból se csinálok titkot, hogy oda fogom nyújtani neki. Meglátja, kifogástalan úriember, hetvennyolc éves, de hatvanötnek se látszik.)

Legutóbbi leveletem még a teljes kiüttlanság sötét hangulatában írtam. Amit ott elmondtam, maradjon köztünk titka, egyébként sem aktuális többé. Ha egyszer majd újra végrendelezem, segítsége, remélem, nem marad el. Most másra szeretném megkérni: hogyan lehetne visszaperelni a saját házamat, vagy Barna úr házát, amelybe, szintén *ideiglenesen*, beköltöztek. Abba természetesen a Barna unokák. Ezt szeretnénk Doktor Úrral szóbelileg megtárgyalni. Mindketten nagyon várjuk.

A lányomról még csak annyit: amikor fölvetette előttem a kölcsön ügyét, hogy a nyugdíjra bankikölcsönt venne föl annak az átkozott víkendháznak a befejezésére, azt mondtam neki, hogy abból lányom, nem lesz semmi. Miért? — nézett rám a lányom. — Azért, mert nem lesz — mondtam csendesén. „Maga, édesanyám, néha olyan érdekes!” „Én érdekes?” „Igen” — azt mondja. „A részleteket ugyan a maga nyugdíjából vonogatják le, de azt az összeget én minden hónap elsőjén megküldöm magának.” „És ha személyesen behoznád?” „Ha időm lesz, behozom; ha nem, postára adom.” Ingerülten, idegesen mondta ezt a lányom. Befelé néztem az arcába. Megdöbrentem. *Ez már nem az én lányom volt.* Ez a hideg, mohóan kapzsi arc. Doktor Úr, higgye el nekem, nem volt mindig ilyen az én lányom. Kedves volt, ragaszkodó, kislány korá-

ban meg rendkívül anyás volt. Most pedig mint egy éhes farkas: mindent magának vagy a fiainak! Ezt mondtam neki: „Nézd, lányom, a nyugdíjamat, édesapád égből küldött ajándékát, ne bántsuk; azt nem adom.”

Erre szinte rám förmedt: „Nagyon szentimentális lett mostanában édesanyám! Nekem nem a nyugdíja kell, csak a segítsége!”

„Nem mondhatod, hogy nem segítettelek benneteket eleget.”

„Jól van, rendben van” — mondta a lányom, és fölállt, hogy induljon.

„Kislányom — mondtam akkor, de a könnyeimet már alig tudtam visszatartani —, alighanem újra férjhezmegyek.”

A lányom elsápadt, lerokkadt a székre.

„Minék?” — meredt rám, mintha ő lett volna az anyám, én meg az ő lánya.

„Barna úr alighanem megkéri a kezemet.”

„Kicsoda az a Barna úr?”

„Egy éppolyan szerencsétlen, mint amilyen én vagyok.”

A lányom belekapaszkodott a két vállamba, megrázott, mint Krisztus a vargát, és nyálát az arcomba fröcskölve mondta: „Maga, édesanyám, tényleg nem normális már. Hova menne maga férjhez? És minék? Mit gondol, minék kell egy ilyen magatehetetlen öregasszony, és minék? Igazán nem tudom, mit mondjak. Ha nincs semmi baja, miért keresi magának a bajt? Tényleg nem tudom, mit mondjak.”

Elhallgatott, és úgy látszott, hogy teljesen lecsillapodott. Újra fölállt, hogy most már csakugyan indul. El is indult. Az ajtóból még visszaszólt:

„Ha megteszi, isten bizony kiköszöntenék. Jól gondolja meg, mit csinál!”

És kiment a szobából. Elment. Néztem hült helye után, és arra gondoltam, hogy még csak meg se csókolta. Pedig amióta ezt úzi velem, hideg, rutinos, meggyőződésten csókjai mindig iszonyatot váltanak ki belőlem. Most mégis hiányzott, ez a rutinos búcsúcsókja is hiányzott.

Hát így állnánk, drága Doktor Úr. Mit gondol, két ilyen megtaposott szív, mint amilyen az enyém és a Barna úré — az ő megaláztatásának története külön levelet érdemelne —, kezdhet-e még valamit, ha ez a két öreg szív együtt tud dobogni? Barna úr annyira bízik ebben. És jómagam is szeretnék hinni benne. Várjuk Doktor Úr önzetlen segítségét! (A jutalom nem marad el!)